

Forord

Denne antologi er et festskrift for Peter Korsgaard, der er gået på pension efter mere end 25 år som arkivar på Kort & Matrikelstyrelsen (KMS), Geodatastyrelsen (GST) og Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering (SDFE). Arbejdspladsen har været den samme, selvom styrelsen har skiftet navn flere gange. Antologien bliver præsenteret i forbindelse med seminaret *Brugen af historiske kort – fag for fag* på Syddansk Universitet 20. maj 2021.

Det er efterhånden ikke ofte, at der udkommer festskrifter nutildags, men Peter Korsgaard har haft en enestående betydning for tilgængeligheden og brugen af historiske kort. Det er denne indsats, som vi med seminaret og antologien vil anerkende og takke for. Han har ganske vist også arbejdet med mange andre forhold som fx landbohistorie, lokalhistorie og Færøernes historie, men fokus her vil være på de historiske kort.

Peter Korsgaard er født i 1951, blev student i 1970 og cand.mag. i historie (hovedfag 1976) og etnologi (bifag 1978) fra Københavns Universitet. Efter nogle år på Rigsarkivet og Esbjerg Museum kom han til Holbæk Kommune, hvor han var stadsarkivar 1982-94. Herefter kom han til KMS som arkivar, og det var her, at hans arbejde med historiske kort for alvor begyndte, selvom han allerede havde arbejdet med historiske kort tidligere.

KMS var blevet dannet fem år før i 1989 ved sammenlægning af Geodætisk Institut, der stod for de topografiske kort, Matrikeldirektoratet, der stod for matrikelkortene, samt Det Kongelige Søkort-Arkiv, der stod for søkortene. Hermed blev alle de tre store statslige kortproducenter samlet i én central styrelse. Alle arkiverne med flere hundredtusinder af historiske kort fulgte med, og Korsgaard blev som arkivar sat til lede de store ændringer, der skete i perioden. Stort set hele det kæmpe arkiv blev digitaliseret, mens de fysiske kort over en længere årrække blev overdraget til Rigsarkivet. Staben af ansatte i arkivafdelingen blev reduceret ad flere omgange, da arkivalierne nu kunne tilgås over nettet af brugerne selv. Og arbejdsopgaverne for Peter Korsgaard og arkivet gik fra primært at understøtte den gældende matrikels løbende opdatering til i stadig højere grad at være formidlings- og ressourcested for kortenes historiske værdi. I denne nye situation kom Peter Korsgaard til at bidrage ekstraordinært meget på tre måder.

For det første har Peter Korsgaard gennem utallige foredrag og mange udgivelser (se bibliografien i denne udgivelse) formidlet dels kortenes historie, og dels vist hvordan disse kan gøre os klogere på fortidens landskaber, den historiske udvikling og de skiftende rammer, som menneskene levede inden for. Der er selvfølgelig ikke plads til at redegøre for det hele her, men hans bog fra 2006 skal fremhæves: *Kort som kilde – en håndbog om historiske kort og deres anvendelse*. I den præsenteres alle de væsentligste historiske korttyper fra de sidste godt 200 år med typisk en dobbeltside til hver korttype, på en måde, der gør dem anvendelige for såvel nybegyndere som garvede brugere af historiske kort. Mindst lige så vigtig en præstation er bogens første del, der har et bredere teknisk, metodisk og teoretisk sigte: Hvad er (historiske) kort, og hvordan kan vi bruge dem som kilde til fortiden? Og hvordan kan de netop ikke benyttes som kilde? Både folk, der har brugt historiske kort på en problematisk måde, samt folk, der har fravalgt brugen af historiske kort som kilde, ville have stor nytte af at læse denne del. Den klarlægger en lang række muligheder og en lang række faldgruber ved brugen af historiske kort.

For det andet har Peter Korsgaard haft stor betydning for den gode og lette adgang, som vi alle i dag har til de danske historiske kort og de tilhørende metadata. Stadig mere digitalisering og stadig mere fri/gratis adgang til kort og data har været en generel tendens og et gennemgående politisk ønske de sidste årtier. Peter Korsgaard støttede hurtigt op om udviklingen, og han har undervejs insisteret på at få de væsentligste arkivgrupper skannet fuldstændigt, ikke kun de mest benyttede dele af arkivgrupperne, og han har tilsvarende insisteret på at få registreret de centrale oplysninger om kortene systematisk, fx metadata som årstal, titler, korttype, dækningsgrad og meget andet. Vi er således, i modsætning til de fleste af vores nabolande, i dag i den privilegerede situation, at vi har let og brugervenlig adgang til hele landets serier af matrikelkort, topografiske kort, søkort og en lang række specialkort fra de sidste godt 200 år. Kortene og metadataene kan tilgås let via *Historiske Kort på Nettet* (<https://hkpn.gst.dk/>), som Peter Korsgaard spillede en central rolle i at udvikle. Hjemmesiden er fra 2009, og der arbejdes i skrivende stund på en ny udgave, men det er imponerende, at den har holdt i over et årti, og at brugerne typisk stadigt udtrykker stor tilfredshed med den. Mange bruger den dagligt, og hjemmesiden har sammen med skanningerne,

metadataene og den frie adgang givet en kæmpe arbejdsbesparelse for mange og muliggjort en masse nye projekter og undersøgelser. Flere af disse forhold vil fremgå af denne antologi.

Den tredje ting, som vi skylder Peter Korsgaard en tak for, er de talrige gange, som han har hjulpet mange af os, når vi er løbet panden mod en mur. Enten fordi vi ikke har kunnet finde et bestemt kort, eller fordi vi ikke har kunnet gennemskue en signatur, en datering eller et andet forhold ved et historisk kort. I sådanne tilfælde har han ofte været den, som man måtte og kunne finde hjælp hos. Han har altid svaret kompetent, imødekommende og hurtigt.

Der er ikke plads til at opliste alle Peter Korsgaards faglige engagementer her, men blandt de centrale og længerevarende skal nævnes, at han har været bestyrelsesmedlem af DHF (Dansk Historisk Fællesråd), SLA (Sammenslutningen af Lokalarkiver), Landbohistorisk Selskab, HisKIS (Historisk-Kartografisk Netværk), LAVA (LokalArkiver i Vestsjællands Amt), Historisk Samfund for Holbæk Amt og Fridlev Skrubbeltrangs Mindefond. Han har desuden været mangeårig redaktør for *Landbohistorisk Tidsskrift* og *Fra Holbæk Amt* samt for en række lokalhistoriske udgivelser fra Holbæk og omegn. Vi har helt opgivet at prøve at få styr på alle hans foredrag, men det er hundredvis for såvel fagfolk som lokalhistoriske foreninger m.m.

Som titlen på både seminaret og antologien, *Brugen af historiske kort – fag for fag*, afspejler, har målet været at vise, hvor meget og hvor bredt historiske kort anvendes i dag. Ikke mindst takket været Peter Korsgaards store indsats. Kortene anvendes i mange sider af historiefaget, kartografi, arkæologi, navneforskning, forvaltning og flere naturvidenskabelige fag. Hvert af fagene har forskellige tilgange til kilder, metoder og formidling, og disse forskelle har vi forsøgt at give plads til i antologien. En tværfaglig antologi som her vil have artikler med forskellige udtryk. På enkelte punkter har vi dog ensrettet, fx når det kommer til, hvordan kortbetegnelserne skal skrives. De er hidtil blevet stavet på et væld af forskellige måder, og vi valgte derfor at rådføre os med Dansk Sprognævn, hvorefter korttyperne igennem hele antologien betegnes ensartet som fx *4-cm-kort* og *Original-1-kort*.

Til sidst skal der lyde en stor tak for din indsats indtil videre, Peter Korsgaard, og god fornøjelse med den næste fase i dit liv. Vi håber, at du vil få mere tid til din familie med kone, børn og børnebørn – men også at du vil fortsætte lidt med arbejdet med de historiske kort, og at vi kan fortsætte det gode samarbejde indimellem!

Redaktionsgruppen

Peder Dam, Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen, Per Grau Møller, Mads Linnet Perner og Stig Roar Svenningsen.